

Зух Ю. О.,
студентка магістерського рівня вищої освіти,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

УДК: 341.347.78

**НОВЕЛА ВРЕГУЛЮВАННЯ ПРОБЛЕМИ СИРІТСЬКИХ ТВОРІВ У ЗАКОНІ
УКРАЇНИ № 2811-IX “ПРО АВТОРСЬКЕ ПРАВО ТА СУМІЖНІ ПРАВА”**

**AMENDMENT REGULATING THE PROBLEMS OF ORPHAN WORKS IN
THE LAW OF UKRAINE No. 2811-IX "ON COPYRIGHT AND RELATED RIGHTS"**

У тезах описується проблема сирітських творів, яка полягає у тому, що авторські права на такі твори не можуть бути встановлені через неможливість ідентифікації правовласника. Автор проводить аналіз регулювання сирітських творів у Законі України № 2811-IX "Про авторське право та суміжні права" від 1 грудня 2022 року та порівнює його зі схожими положеннями у Директиві Європейського Парламенту і ради 2012/28/ЄС. Також зазначається, що порядок та умови дозволеного використання сирітських творів визначається Кабінетом Міністрів України, але поки що такий порядок не розроблений.

Ключові слова: *сирітський твір, авторське право.*

The abstract discusses the problem of orphan works, which arises from the inability to identify the copyright owner of such works. The author analyzes the regulation of orphan works in the Ukrainian Law No 2811-IX "On Copyright and Related Rights" dated December 1, 2022, and compares it with similar provisions in the European Parliament and Council Directive 2012/28/EU. It is also noted that the order and conditions for the permissible use of orphan works are determined by the Cabinet of Ministers of Ukraine, but such an order has not yet been developed.

Keywords: *orphan work, copyright.*

До прийняття 1 грудня 2022 Закону України № 2811-ІХ «Про авторське право та суміжні права» питання сирітських творів в Україні залишалась неврегульованим. Відсутність належного закріплення в законодавстві цього питання ускладнювала здійснення будь-яких дій із таким твором. Така ситуація провокувала проблему: з одного боку потенційний автор може знайтись у будь-який момент, але з іншого боку – це обмежувало конституційну гарантію на вільний і всебічний розвиток своєї особистості (ст. 23 Конституції України) [2] та наукову діяльність тобто «...інтелектуальну творчу діяльність, спрямовану на одержання і використання нових знань» [5, 185].

Окрім цього, потрібно зазначити: важливо не сплутувати сирітські твори і твори у суспільному надбанні. Сирітські твори мають власника авторських прав, який ще не ідентифікований, тоді як щодо творів у суспільному надбанні авторські права вже минули, тому вони стали доступними для використання усім, проте автор є відомим. Окрім того, твори у суспільному надбанні — уже усталена правова категорія, тоді як сирітські твори в законодавстві з'явилися досить недавно [3, 20].

Відповідно до Директиви Європейського Парламенту і ради 2012/28/ЄС від 25 жовтня 2012 року Про певні дозволені способи використання сирітських творів: «Твір чи фонограма вважається сирітським твором, якщо жодного з правоволоділців такого твору чи такої фонограми не було ідентифіковано, або, навіть якщо одного або більше з них було ідентифіковано, місце розташування жодного з них не було встановлено незважаючи на ретельний пошук правоволоділців, проведений та зареєстрований згідно зі статтею 3 цієї Директиви» [2].

У попередній редакції закону України про авторське право і суміжні права не було навіть визначення сирітського твору. Проте прийняття 1 грудня 2022 Закону України № 2811-ІХ «Про авторське право та суміжні права» стало важливим кроком у напрямі гармонізації законодавства про авторське право з правом ЄС, що є однією з вимог до країн-кандидатів на членство в ЄС.

Сьогодні закон визначає сирітський твір та сирітський об'єкт суміжних прав, як: «...оприлюднені в Україні твір, фонограма, відеограма (у тому числі що входить до складу аудіовізуального твору або іншої фонограми, відеограми), зафіксоване виконання, щодо яких жоден із суб'єктів майнових прав за результатами ретельного пошуку не ідентифікований, а в разі ідентифікації такого суб'єкта (включаючи об'єкти, оприлюднені анонімно чи під псевдонімом) - його місцезнаходження не встановлене» [4]. Іншими словами, ці об'єкти є "сиротами" у правовому сенсі – ніхто в даний момент не володіє правами на їх використання.

Отже, основна відмінність цих дефініцій полягає в тому, що друга включає також відеограми. Окрім того, у другому визначенні наголошується на територіальному аспекті: об'єкт має бути оприлюднений в Україні.

Стаття 29 Закону України «Про авторське право та суміжні права» розкриває питання використання сирітських творів в Україні. Відповідно до неї використовувати сирітські твори можуть «...бібліотеки, музеї з відкритим доступом для відвідувачів, архіви або організації із збереження фондів аудіо-, відеозаписів способами відтворення з метою оцифрування, індексації, каталогізації, збереження або відновлення копії після вжиття заходів із ідентифікації та належного розшуку авторів, інших суб'єктів авторського права, що не призвели до ідентифікації відповідних суб'єктів авторського права або віднайдення ідентифікованих суб'єктів» [4]. Такі дії дозволяють зберегти та збільшити доступність цих творів для загальної громадськості, що є важливим для дотримання положень Конституції України [2]. Однак, важливо пам'ятати, що таке використання можливе тільки у випадку, якщо заходи з ідентифікації та розшуку авторів не призвели до ідентифікації відповідних суб'єктів авторського права.

Далі стаття описує критерії для того, щоб твір міг мати статус сирітського на території України. Згідно з цими критеріями, твір може бути визнаний сирітським, якщо він був опублікований у письмових виданнях, таких як «...книги, журнали, газети, та зберігається у колекціях бібліотек,

музеїв, архівів, або організацій, що зберігають аудіо- та відеозаписи з відкритим доступом для відвідувачів». Крім того, аудіовізуальний твір також може мати статус сирітського, якщо він зберігається у зазначених колекціях та організаціях. Ці критерії допомагають установити, які твори можуть бути визнані сирітськими [4].

Окрім того, стаття містить умови щодо того, як твір може втратити свій статус сирітського і під якими умовами використання такого твору може бути заборонене. Зокрема, якщо заявник має вмотивоване твердження про наявність майнових прав на твір, який набув статусу сирітського, він може вимагати заборони використання цього твору. Заявник повинен надати підтвердження своєї власності на твір та пояснення, як він набув ці права. Крім того, якщо твір втрачає статус сирітського, він все ще захищений авторським правом згідно з цим законом [4].

Важливо зазначити, що саме Кабінетом Міністрів України визначаються: «...порядок та умови дозволеного використання сирітських творів, що включають порядок та умови вжиття заходів щодо ідентифікації та належного розшуку відповідних суб'єктів авторського права, набуття та втрати статусу сирітського твору, ведення реєстру сирітських творів...» [4]. Проте поки що до цього порядку немає, тому будемо чекати, коли уповноважений орган його розробить і затвердить.

У Директиві Європейського Парламенту і ради 2012/28/ЄС, статті третій визначний порядок ретельного пошуку, який необхідно проводити перед використанням твору. Згідно з ним, його повинні проводити «...загальнодоступні бібліотеки, освітні установи і музеї, а також архіви, установи зі збереження кіно- чи аудіоспадщини й організації суспільного мовлення, які мають осідок у державах-членах...» [1]. Будемо сподіватись, що скоро Кабінет Міністрів України визначить також порядок його проведення в Україні, в тому числі й органи, на які покладатиметься таке завдання.

Оскільки формат тез не дозволяє охопити повністю та розкрити тему сирітських творів в Україні, вона потребує повнішого дослідження та може

бути розвинена наступних працях. Зокрема, після прийняття КМУ порядку та умов дозволу на використання таких творів, цю тему можна буде розглянути глибше, також варто дослідити регулювання таких творів в інших країнах.

Отже, можна зробити висновок, що законодавча гармонізація з правом ЄС та прийняття закону про авторське право та суміжні права в Україні визначили та розширили поняття "сирітський твір" та "сирітський об'єкт суміжних прав", що є важливим кроком у покращенні захисту авторських та суміжних прав в країні. Це дає можливість використовувати такі об'єкти за певних умов. Проте в Україні ще не визначено порядок та умови дозволеного використання сирітських творів. Це означає, що поки що немає чітких правил, які б дозволяли використовувати такі твори без порушення авторських прав. згідно з Директивою Європейського Парламенту і ради 2012/28/ЄС, необхідно проводити ретельний пошук перед використанням твору. Потрібно чекати на визначення порядку його проведення в Україні. Це може зайняти певний час, але варто сподіватись, що Кабінет Міністрів України визначить порядок і органи, на які буде покладатись завдання проведення ретельного пошуку перед використанням твору.

Список використаних джерел:

1. Директива Європейського Парламенту і ради 2012/28/ЄС від 25 жовтня 2012 року Про певні дозволені способи використання сирітських творів : Директива від 25.10.2012 р. № 2012/28/ЄС. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_027-12#n41.
2. Конституція України : від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 28.04.2023).
3. Мамчур Л., Ситцевой В. Співвідношення понять «сирітський твір» і «твір, що перейшов у суспільне надбання» в сучасному авторському праві. Теорія і практика інтелектуальної власності. 2021. № 5. С. 13–24.
4. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 01.12.2022 р. № 2811-IX : станом на 15 квіт. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text> (дата звернення: 28.04.2023).
5. Штефан О. О. Правовий режим сирітських творів. Питання інтелектуальної власності. 2017. Вип. 13. С. 121–133.